

Iz sintakse hrvatskoga zakonodavno-pravnoga podstila: uzročna rečenica

Klarić, Fran

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:652976>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti

Fran Klarić

**Iz sintakse hrvatskoga zakonodavno-pravnoga podstila: uzročna
rečenica**

Završni rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Maja Glušac

Osijek, 2024.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti

Fran Klarić

**Iz sintakse hrvatskoga zakonodavno-pravnoga podstila: uzročna
rečenica**

Završni rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, polje filologije, grana kroatistike

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Maja Glušac

Osijek, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 9. rujna 2024.

Leon Marić ,0009082608

ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Funkcionalna stilistika hrvatskoga zakonodavstva.....	2
2.1. Dosadašnja istraživanja zakonodavno-pravnog podstila u okviru hrvatske funkcionalne stilistike.....	2
2.2. Jezik prava i nomotehnika.....	3
3. Uzročna rečenica u jezikoslovnim opisima	4
3.1. Uzročna rečenica u suvremenim gramatičkim opisima	4
3.2. Uzročna rečenica u ostaloj jezikoslovnoj literaturi	8
3.2.1. Uzročna rečenica u savjetodavnim priručnicima	8
4. Uzročna rečenica u zakonskim tekstovima zakonodavno-pravnog podstila hrvatskoga jezika	10
4.1. Korpus i ciljevi istraživanja.....	10
4.2. Analiza korpusa i rasprava.....	11
4.2.1. Veznik <i>jer</i>	11
4.2.2. Veznik <i>što</i>	13
4.2.3. Rečenice s veznikom <i>kad(a)</i>	14
4.2.4. Rečenice s veznikom <i>kako</i>	15
4.2.5. Veznički izraz <i>budući da</i>	16
4.2.6. Rečenice s veznikom <i>pošto</i>	17
5. Zaključak	18
6. Izvori i pokrate	20
7. Literatura.....	21

Sažetak

U ovome se radu analizira uzročna rečenica u zakonodavno-pravnom podstilu administrativnoga funkcionalnoga stila hrvatskoga jezika. Cilj je istražiti koja su uzročna ustrojstva zastupljena u navedenom podstilu s osobitim osvrtom na čestotnost izbora veznih sredstava. Uspoređuju se normativne preporuke u suvremenim hrvatskim gramatičkim priručnicima i ostaloj jezikoslovnoj i savjetodavnoj kroatističkoj literaturi kako bi se dobio uvid u slijeđenje normativnih i savjetodavnih preporuka pri izricanju uzročnosti u zakonodavnim tekstovima.

Ključne riječi: zakonodavno-pravni podstil, veznička sredstva, uzročna rečenica

1. Uvod

Cilj se istraživanja u ovome radu odnosi na uzročnu rečenicu te na njezinu uporabu u zakonodavno-pravnom podstilu administrativnoga stila hrvatskoga jezika. Dosadašnja su istraživanja administrativnoga funkcionalnoga stila ponajviše usmjerena terminologiji, administrativizmima, tautologiji i pleonazmima, s posebnim osvrtom na odstupanja od gramatičkih i pravopisnih normi (usp. Novak, 2010: 63). Pozornost je usmjeravana i nazivlju podstila, odnosno stila kojemu su pripadni zakonski tekstovi. Druga tematska usmjerenost dosadašnjih proučavanja zakonskih tekstova tiče se pravnoga nazivlja od početaka njegova stvaranja. Hrvatski jezik u samim počecima stvaranja pravnoga nazivlja (razdoblje 19. stoljeća, druga polovica) svoj uzor pronalazi u njemačkome jeziku, što svakako nije neobično jer je riječ o onodobnoj političkoj zajednici i suživotu Hrvatske i Austrije. Unatoč jakoj političkoj povezanosti njemački jezični utjecaj ne treba konotirati kao izrazito negativan jer je hrvatski jezik na području pravnoga nazivlja već tada jasno naznačio svoj puristički karakter (usp. Mihaljević, 2018: 11 – 52). Službeno se nazivlje zakonodavstva ne oblikuje samostalno, već svoje oblikovanje duguje neprekidnoj interakciji pravnih znanosti i zakonodavstva. Gledajući sa strane povijesti, osnovno je nazivlje hrvatskoga zakonodavstva nastalo preuzimanjem, uz određene jezične intervencije, iz latinskoga jezika (Novak, 2010: 100–103). Treća je uočena tematska usmjerenost u dosadašnjim istraživanjima zakonodavno-pravnoga podstila njegovim stilskim značajkama. Stilska je značajka hrvatskoga zakonodavstva uporaba pojmova koji semantički nisu razumljivi, stoga je navedeni stil izrazito, na određeni način, stilski obilježen. Administrativni je stil izrazito plodonosan za uporabu različitih vrsta pleonazama. Uporaba je pleonazama u administrativnome stilu uglavnom negativno okarakterizirana, posebice jer je u navedenom stilu pretjerana (usp. Komar, Glušac, 2020: 245–278).

Sintaktička je razina administrativnih tekstova, kao i njegova zakonodavno-pravnog podstila, ostala slabije istražena. Izrazito duge rečenice najuočljivija su sintaktička značajka funkcionalnoga stila hrvatskoga zakonodavstva. Sintaktičke se značajke odnose na uporabu složenih rečenica koje su znatno zastupljenije u odnosu na jednostavne rečenice. Vidljiv je u zakonskim tekstovima i određen jednak način uklapanja surečenica u rečenicu, što je na neki način vrlo svojstveno pravilo primjenjivo u gotovo svim zakonskim tekstovima. Stoga se može kazati kako je zavisno složena rečenica arhetipska rečenica zakonskih tekstova. (Novak, 2010: 124). Uzročna rečenična ustrojstva dosada nisu sustavnije proučavana u zakonodavno-pravnom podstilu administrativnoga funkcionalnoga stila pa se u radu analizira slijeđenje normativnih i/ili savjetodavnih preporuka s obzirom na izbor veznih sredstava uzročnih ustrojstava u korpusu zakona Republike Hrvatske.

U prvome će dijelu rada naglasak biti na funkcionalnoj stilistici hrvatskoga zakonodavstva te na dosadašnjim istraživanjima zakonodavno-pravnoga podstila u okviru hrvatske funkcionalne stilistike, kao i na dosadašnjim istraživanjima jezika prava. Nakon toga slijedi poglavlje koje se odnosi na uzročnu rečenicu u jezikoslovnim opisima i ostaloj jezikoslovnoj literaturi. Središnji dio rada uključuje uzročnu rečenicu i njezinu uporabu u zakonskim tekstovima zakonodavno-pravnoga podstila. Završni dio rada obuhvaća zaključak i popis literature.

2. Funkcionalna stilistika hrvatskoga zakonodavstva

2.1. Dosadašnja istraživanja zakonodavno-pravnog podstila u okviru hrvatske funkcionalne stilistike

Hrvatski se jezikoslovac Krunoslav Pranjić među prvima detaljnije bavio funkcionalnom stilistikom u području hrvatske znanosti (Novak, 2010: 34). Krunoslav Pranjić (prema Novak, 2010: 36) „administrativni stil ocjenjuje vrlo bliskim znanstvenomu, a osnovnu mu funkciju vidi u zakonodavstvu zbog čega kao njegove odlike ističe točnost, preciznost, ali i kratkoću i jasnoću“.

Nadalje, Branko Tošović u svojoj knjizi *Funkcionalni stilovi* administrativni stil dijeli u njegove dvije primarne uloge, a koje se odnose na pravnu i zakonodavnu djelatnost te na pisanu komunikaciju samih pojedinaca, ali i na različite državne i društvene ustanove. Administrativni stil Tošović također opisuje kao izrazito žanrovski raznolik (Novak, 2010: 45).

Svoje je viđenje funkcionalnoga stila iznijela i Marina Katnić-Bakaršić, knjigom *Lingvistička stilistika*. Svoj opis pri komentiranju i opisivanju navedena stila započinje konstatacijom kako je riječ o izrazito emocionalno-ekspresivnom stilu koji osim spomenutih emocionalnih odrednica, posjeduje i određenu subjektivnost (Novak, 2010: 48).

Funkcionalni stil osim nabrojanih osobina sadrži i određene značajke koje se odnose na sintaktička obilježja toga stila. Njegovo je glavno obilježje korištenje rečenica koje su izuzetno duge, uglavnom složene. S druge strane, kada je naglasak na jednostavnim rečenicama, a takve su rečenice rjeđe, u zakonima su uočljive kao proširene (Novak, 2010: 124).

Iz danoga je pregleda dosadašnje usmjerenosti stilskim i jezičnim značajkama zakonodavno-pravnog podstila administrativnoga funkcionalnoga stila razvidno kako je opis uzročnih

ustrojstava ostao izvan istraživačkih interesa. Stoga se ovim radom nastoji upotpuniti opis uzročne rečenice analizom veznih sredstava u navedenom podstilu s posebnim osvrtom na slijeđenje normativnih i/ili savjetodavnih preporuka danih u kroatističkoj literaturi.

2.2. Jezik prava i nomotehnika

Jezikom se prava posebno bavi nomotehnika, pravna znanost o strukturi pravila i općih akata te o njihovu sastavljanju i izradi (usp. Milotić, Peranić, 2015). „Kada je riječ o svojevrsnom odnosu nomotehnike i jezičnim problemima u pravu važno je napomenuti kako Vjekoslav Miličić u vlastitim tekstovima podcrtava knjigu autora Nikole Viskovića, pod nazivom *Jezik prava*, a koja služi kao veoma poticajna i sustavna studija o jeziku pravnih tekstova“ (Novak, 2010: 58).

Dubravko Škiljan u knjizi *Javni jezik* (2000.) također govori o jeziku u pravu i zakonodavstvu. U središtu su njegove pozornosti komunikacijske odrednice jezika u javnosti. Jezik svakako služi kao određena spona i kao takav lako uspostavlja odnos među pripadnicima određene jezične zajednice.¹ Škiljan (...) „smatra da se lingvistika javne komunikacije mora baviti odnosima jezika i društvene moći“ (Novak, 2010: 62).

Dani vrlo kratak pregled izdvojene literature o nomotehnici kao pravnoj znanosti i lingvistici kao jezikoslovnoj disciplini kojoj je predmet proučavanje ljudskoga jezika i jezične komunikacije pokazao je nužnost povezivanja tih dviju znanstvenih disciplina jer pravna sigurnost u mnogome ovisi i o pravilnoj izradi pravnih (zakonskih) akata, o njihovoj dorečenosti, jasnoći, preciznosti iznesenih pojmova i sadržaja (usp. Milotić, Peranić, 2015). Zato se jezik prava u mnogome oslanja na jezikoslovne zakonitosti, a ta bi oslonjenost trebala biti neupitna i kada je riječ o slijeđenju normativnih preporuka u zakonodavnim tekstovima.

¹ Usp.: „Naime, ako se s pomoću jezika može uspostaviti komunikacijska ili simbolička veza između članova neke jezične zajednice i – još više – ako je njime moguće prenijeti informacije od jednog sudionika komunikacijskog akta do drugoga, moramo pretpostaviti da članovi jezične zajednice i sudionici komunikacijskih činova dijele neko zajedničko znanje o tome koje jezične jedinice postoje, kako se one slažu u nizove jedinica i koje su njihove upotrebe, u odnosu prema tom znanju ispravne, a koje pogrešne.“ (Škiljan, 2000: 139).

3. Uzročna rečenica u jezikoslovnim opisima

3.1. Uzročna rečenica u suvremenim gramatičkim opisima

Uzročna je rečenica složena rečenica koja nastaje preoblikom uvrštavanja/uklapanja jedne surečenice na mjesto priložne oznake uzroka druge surečenice pri kojem sklapanju svaka surečenica od koje se polazi u preoblici čuva svoje rečenično ustrojstvo nepromijenjenim. Pogled u gramatičke opise te vrste priložnih rečenica pokazuje da je opis preobliske sklapanja/uklapanja određen prije svega namjenom gramatičkih priručnika ciljanoj skupini korisnika.

Složene su rečenice one rečenice koje nastaju preoblikom sklapanja, bilo povezivanjem, bilo uklapanjem/uvrštanjem. Zato se i uopće sintaktički (...) „odnosi često mogu najprikladnije opisati kao promjene koje se vrše na zadanim rečenicama po određenim i općenitim pravilima“ (Katičić, 2002: 25), a takve se promjene nazivaju preoblikama. Zadane rečenice imaju svoj preobličen oblik, a među njima također postoji i sadržajni odnos. (Katičić, 2002: 25). Katičić (2002: 41) ističe da je za gramatičko rečenično ustrojstvo važno (...) „kako se riječi uvrštavaju u rečenicu. To uvrštavanje nije naprosto redanje. Rečenica nije samo niz riječi, nego u njoj među njima postoje i posebni odnosi“ (Katičić, 2002: 41).

Kada je riječ o preoblici uvrštavanja/uklapanja uzročnih rečenica, one se “uvrštavaju (...) u glavnu kao njezina priložna oznaka uzroka, a vezničke riječi uzročnih rečenica jesu uzročni veznici: *jer, što, kad (a), i kako* te veznički izrazi *budući da*“ (Katičić, 2002: 264). Takav je opis uvrštavanja uzročne rečenice na mjesto priložne oznake uzroka glavne surečenice dan i u *Hrvatskoj školskoj gramatici* (Hudeček, Mihaljević, 2017: 161). Prema *Hrvatskoj gramatici* Eugenije Barić i dr. (1995: 495) uzročna je (...) „rečenica takva zavisna rečenica koja se prema glavnoj odnosi kao adverbna (priložna) oznaka uzroka prema svome predikatu“ (Barić i dr. , 1995: 495) pa se u toj gramatici, kao i prethodno navedenoj *Hrvatskoj školskoj gramatici*, razabire jasnije postavljanje u suodnos uzročne surečenice prema priložnoj oznaci iste vrste. Sanda Ham u *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* (2017: 165) navodi kako se (...) „uzročna rečenica prepoznaje jer ona daje značenje suodnosnoj riječi *zato (zbog toga)* koja je u glavnoj rečenici na mjestu priložne oznake uzroka u glavnu surečenicu“ (Ham, 2017: 165), što je istovjetno sintaktičkim opisima u već spomenutim gramatikama suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika.

Posljednja u ovome radu promatrana *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* autora Josipa Silića i Ive Pranjkovića (2005: 341) navodi kako se (...) „uzročno (kauzalnim) rečenicama nazivaju priložne rečenice u kojima se zavisna surečenica odnosi prema osnovnoj

surečenici kao priložna oznaka uzroka prema predikatu, što znači da se zavisnom surečenicom označuje uzrok vršenja radnje u osnovnoj surečenici“ (Silić, Pranjković, 2005: 341) pa danim pristupom ne izlazi iz okvira dosadašnjih gramatikografskih opisa te vrste priložnih rečenica.

Različito se nazivlje u gramatikama koristi pri imenovanju riječi koje pokazuju mjesto uvrštavanja zavisne uzročne surečenice na mjesto priložne oznake u ustrojstvu glavne surečenice. Ako je u rečenici adverbna oznaka uzroka zamjenički prilog *zato* ili *stoga*, može se u nju uz taj prilog kao adverbna oznaka uzroka uvrstiti druga rečenica koja kazuje sadržaj tog zamjeničkog priloga, a zavisna se rečenica tada obilježuje veznikom *jer*. U rečenici sa zamjeničkim prilogom *zato* ili *stoga* kao adverbnom (priložnom) oznakom uzroka može se uz taj prilog kao adverbna oznaka uzroka uvrstiti druga rečenica koja kazuje sadržaj toga zamjeničkog priloga, i to tako da se rečenica koja se uvrštava obilježi odnosnim prilogom *što* kao uzročnim veznikom. Također se u uzročnom uvrštavanju zavisna rečenica može obilježiti i veznikom *kad(a)*, koji također ističe da se zavisna surečenica u glavnu uvrštava kao adverbna (priložna) oznaka uzroka, a taj veznik izriče i uključenost vremenskoga s uzročnim. Uz zamjenički prilog *tako* zavisna se rečenica kao uzročna u glavnu uvrštava s pomoću veznika *kako*, a njime se izriče i načinski odnos. Rečenica se kao uzročna pri uvrštavanju u glavnu obilježuje i vezničkim izrazom *budući da* (Barić i dr. , 1995: 495–497). Sanda Ham (2017: 165) riječi koje pokazuju mjesto uvrštavanja zavisne surečenice u ustrojstvu glavne naziva suodnosnim riječima, a uz zavisnu uzročnu rečenicu navodi da je „suodnosna (...) riječ (*zato, zbog toga*) često već dana u glavnoj rečenici i zbog toga što se (...) najčešće veže uz veznik *što* ne čini se kao suodnosna riječ, nego kao dio veznika“ (Ham, 2017: 165). Silić i Pranjković (2005: 342) smatraju kako (...) „uzročnim rečenicama u pravilu nisu svojstvene suodnosne (korelativne) riječi i izrazi; a i kada se jave, njihova je poraba neobična, stilski obilježena“ (Silić, Pranjković, 2005: 324).

Usmjeri li se pozornost na vezna sredstva uzročnih rečenica u suvremenim gramatičkim opisima, uočavaju se manje neujednačenosti u njihovu popisivanju, kako je razvidno iz Tablice 1.

Tablica 1. Veznici i veznički skupovi uzročnih rečenica u gramatikama suvremenoga jezika.

Težak, Babić, <i>Gramatika hrvatskoga jezika</i> (1992.)	Barić i dr. , <i>Hrvatska gramatika</i> (1995.)	Katičić, <i>Sintaksa hrvatskoga knjževnog jezika</i> (2002.)	Silić, Pranjković, <i>Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta</i> (2005.)	Ham, <i>Školska gramatika hrvatskoga jezika</i> (2017.)	Hudeček, Mihaljević, <i>Hrvatska školska gramatika</i> (2017.)
---	--	---	--	--	--

<i>što, zato što, zbog toga što, s obzirom na to što</i>	<i>što</i>	<i>što, što kad(a), zašto, zato što, zbog toga što, uslijed toga što, zahvaljujući tomu što</i>	<i>zato što, stoga što, zbog toga što, iz (toga, jednostavnog) razloga što, uslijed toga što, zahvaljujući tome što, po tome što, na osnovi toga što, na temelju toga što, to prije što, tim prije što, to više što, s obzirom na to što, s obzirom na to da</i>	<i>zato što, zbog toga što, s obzirom na to što</i>	<i>zbog toga što</i>
<i>kako, kad</i>	<i>kad, kako, gdje</i>	<i>kako, gdje, e</i>		<i>kako</i>	<i>kako</i>
<i>jer, budući da</i>	<i>jer, jere, jerbo, budući da</i>	<i>jerbo, bo</i>		<i>jer, budući da</i>	<i>s obzirom na to da, budući da, jer</i>
	<i>pošto</i>	<i>pošto</i>			

Iz tabličnoga je popisa veznih sredstava uzročnih rečenica u suvremenim hrvatskim gramatičkim priručnicima razvidna neujednačenost u njihovu popisivanju, ali i davanje normativnih preporuka s obzirom na uporabu pojedinoga veznoga sredstva. *Jer* se kao veznik upotrebljava u običnome redosljedu rečenica, bolje rečeno tada kada zavisna surečenica dolazi iza osnovne rečenice (Silić, Pranjković, 2005: 342). Isti autori navode kako je riječ o stilski najmanje obilježenom, ali i najobičnijem vezniku koji u sebi sadržava općeuzročno značenje (Silić, Pranjković, 2005: 342).

Uzročna je rečenica često vezana vezničkim skupom *budući da*. “Veznički skup *budući da* ne razlikuje se od veznika *jer* po značenju, međutim rabi se u inverznom poretku riječi u rečenici, odnosno kada zavisna surečenica prethodi osnovnoj (Silić, Pranjković, 2005: 342). Veznik *što* javlja se i u različitim proizvedenim veznicima, a uzročno se značenje može razviti i iz drugih različitih značenja, kao što su recimo vremensko, pa čak i sam načinski način. Stoga je iz tablice razvidno kako u službi veznika uzročnih rečenica dolaze veznici koji prvenstveno označuju način ili vrijeme (*kako, čim, dok i kad*) (Silić, Pranjković, 2005: 342 - 343). „Ako je u rečenici adverbna oznaka uzroka zamjenički prilog *zato* ili *stoga*, može se u nju uz taj prilog kao adverbna oznaka

uzroka uvrstiti druga rečenica koja kazuje sadržaj toga zamjeničkoga priloga, a zavisna se rečenica tada obilježuje veznikom *jer*, a u starinskom i pučkom jeziku dolazi i oblik *jere*“ (Barić i dr. , 1995: 495). Iz tablice je nadalje razvidno kako se veznik *jer* javlja i u izrazito stilski obilježenim oblicima,² a takvu izrazito stilski obilježenu uporabu uzročnih veznika u gramatikama suvremenoga hrvatskoga jezika navode Katičić (2002: 267) i Eugenija Barić i dr. (1995: 495).

Hrvatske gramatike na različit način opisuju veznik *pošto*. Određeni autori mišljenja su kako navedeni veznik pripada isključivo vremenskim rečenicama, dok drugi smatraju kako je njegova uporaba primjenjiva i na uzročne rečenice.

Sanda Ham (2017: 165) smatra kako (...) „u uzročnim rečenicama ne valja upotrijebiti veznik *pošto*, jer se on upotrebljava samo u vremenskim rečenicama“. Autorice Hudeček i Mihaljević (2017: 161) navode kako su veznici uzročnih rečenica isključivo *jer* i *kako*, no službu veznika uzročnih rečenica svakako imaju i izrazi poput *budući da*, *zato što*, *zbog toga što* i *s obzirom na to što*. Prvi u nizu navedenih uzročnih vezničkih sredstava „*budući da* upotrebljava se u inverziji, odnosno samo kad se zavisna surečenica nalazi ispred glavne, dok se veznik *jer* upotrebljava samo kad se zavisna surečenica nalazi iza glavne“ (Hudeček, Mihaljević, 2017: 161).

Vrlo jednostavan i kratak opis uzročne rečenice i njezinih veznika nudi *Gramatika hrvatskoga jezika* autora Babića i Težaka (1992: 545) prema kojoj (...) „službu veznika u uzročnim rečenicama vrši veznik *jer*, prilozi *kako* i *kad*, zamjenice *što* i skupovi riječi *budući da*, *zato što*, *zbog toga što*, *s obzirom na to što*“ (Težak, Babić, 1992: 545).

Iz svega navedenoga jasno se uočava kako različite gramatike hrvatskoga jezika ne pristaju na jednako definiranje veznika, vezničkih riječi i vezničkih skupova, što ide u prilog tomu kako su definiranja usmjerena na različita područja jezične djelatnosti, na različite dobne skupine te različite razine obrazovanja.

Pojedini veznici češće su praćeni suodnosnim riječima u odnosu na druga uzročna vezna sredstva. Hrvatske se gramatike svakako razlikuju u zastupljenosti definiranja suodnosne riječi, a posebice su suzdržane pri komentiranju koji su veznici češće praćeni suodnosnim riječima.

U Tablici 2. donose se primjeri veznika koji su u gramatičkim opisima navedeni da su češće praćeni suodnosnim riječima, Tablicom nisu obuhvaćene sve gramatike, iz razloga što su tablicom

² Usp.: „u pučkom se i starinskom stilu hrvatskoga jezika javlja i u proširenom obliku kao *jerbo*, srastao s danas posve zastarjelim uzročnim veznikom *bo*“ (Katičić, 2002: 267).

prikazane samo one gramatike koje daju konkretne primjere veznika češće praćenih suodnosnim riječima.

Tablica 2. Veznici uzročnih rečenica češće praćeni suodnosnom riječi u suvremenim gramatičkim opisima.

Silić, Pranjković, <i>Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta</i> (2005.)	Ham, <i>Školska gramatika hrvatskoga jezika</i> (2017.)
<i>Budući da nas nećeš ni saslušati, a ti radi kako znaš. Kako nam niste vjerovali, zato smo i došli.</i>	<i>Nije došla u školu zato što je bila bolesna. Ne ćemo stići u kino zato jer kasniš. Grlo te boli zato što si jeo sladoled.</i>

Hrvatske gramatike definiciji suodnosne riječi uzročnih rečenica također ne pristupaju na jednake načine niti im ujednačeno pristupaju kada je riječ o njihovoj stilskoj (ne)obilježenosti. Silić i Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* (2005: 342) navode da (...) „uzročnim rečenicama nisu posve svojstvene suodnosne riječi, a i kada se u svojim rijetkim slučajevima nađu u ulozi takve, suodnosne riječi, bivaju izrazito neobično uporabljene i izrazito stilski obilježene“ (Silić, Pranjković, 2005: 342). Druga tablično prikazana *Školska gramatika hrvatskoga jezika* autorice Sande Ham (2017: 165) govori kako se suodnosna riječ *zato*, zbog toga često ne čini kao suodnosna riječ, već kao dio veznika jer se veže uz veznik *što*, no ipak je smatrana i suodnosnom riječi iz razloga što se može izostaviti iz glavne surečenice (Ham, 2017: 165). Katičić (2002.) i Barić i dr. (1995.) u svojim gramatikama umjesto naziva *suodnosna riječ* rabe naziv *zamjениčki prilog* za riječ koja pokazuje mjesto uvrštavanja zavisne surečenice u ustrojstvu glavne; kada je riječ o uzročnoj rečenici, zamjениčki su prilozi koji ukazuju na mjesto uklapanja zavisne surečenice u ustrojstvu glavne prilozi *zato* i *stoga*.³

3.2. Uzročna rečenica u ostaloj jezikoslovnoj literaturi

3.2.1. Uzročna rečenica u savjetodavnim priručnicima

Hrvatska savjetodavna literatura uz uzročna vezna sredstava često donosi preporuke o njihovoj uporabi, bilo da je riječ o normativno neprihvatljivoj porabi određenoga veznika, bilo da je riječ o porabi koja je uvjetovana poretkom surečenica. U savjetodavnoj je literaturi, primjerice, osobito

³ Usp.: „U rečenicu kojoj je priložna oznaka uzroka zamjениčki prilog *zato* ili *stoga*, ili koji drugi slična značenja, može se uz taj prilog, na mjesto priložne oznake uzroka uvrstiti druga rečenica koja kazuje sadržaj toga zamjениčkoga priloga“ (Katičić, 2002: 264). „Ako je u rečenici adverbna oznaka uzroka zamjениčki prilog *zato* ili *stoga*, može se u nju uz taj prilog kao adverbna oznaka uzroka uvrstiti druga rečenica koja kazuje sadržaj toga zamjениčkoga priloga“ (Barić i dr., 1995: 495).

često upućivanje na pravilnu uporabu veznika *pošto* u suvremenom hrvatskom standardnom jeziku. „Naime, veznik *pošto* često se, zbog utjecaja srpskoga jezika, rabi kao uzročni veznik umjesto izraza *budući da* (ali i *kako, jer*), premda je on u hrvatskome jeziku vremenski veznik“ (Dulčić, 1997: 324).

Takvih je primjera pogrešne uporabe veznika *pošto* svakako mnogo i danas su te pogreške toliko izražene u svakodnevnomu govoru da nisu ni smatrane pogreškama.⁴ „Veznik *pošto* vremenski je veznik u hrvatskome jeziku te je pravilno rabiti ga u izricanju upravo takvoga, vremenskoga sadržaja, dok ga u uzročnome značenju treba zamijeniti vezničkim izrazom *budući da, kako, jer*“⁵ (Dulčić, 1997: 324). Stjepan Babić (1995: 179–180) navodi kako veznik *pošto* svoje mjesto može pronaći kao veznik uzročnih rečenica, ali uz uvjet da njegova uporaba bude isključivo uz glagole nesvršenoga vida, a nikako i uz glagole svršenoga vida: „Sve to pokazuje da se veznik *pošto* ne smije jednostavno upotrebljavati u oba značenja“ (Babić, 1995: 179 – 180).

Dakle, kako ne bi došlo do bilo kakva nesporazuma pri uporabi veznika *pošto*, svakako je najbolje navedeni veznik rabiti isključivo u vremenskom značenju i vremenskim rečenicama (Babić, 1995: 181). Veznik je *pošto* razmatran i u savjetniku *Hrvatski jezični savjeti* skupine autora u kojem je njegova uporaba također preporučena isključivo u vremenskim rečenicama: „Imajući na umu da je riječ *pošto* u hrvatskom jeziku moguće upotrijebiti samo na početku vremenske rečenice, izbjeci ćemo njezinu neželjenu uporabu u uzročnim rečenicama.“ (Ham, Mlikota, Baraban, Orlić, 2014: 114). Isto tako, Bičanić, Frančić, Hudeček, Mihaljević u knjizi *Pregled povijesti, gramatike i pravopisa hrvatskoga jezika* (2013: 289) navode kako (...) „u vremenskim rečenicama ne treba u standardnome jeziku upotrebljavati veznik *iza kako*, već veznik *nakon što* ili veznik *pošto*“ (Bičanić, Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2013: 289). Vidljivo je kako je u hrvatskim jezikoslovnim priručnicima preporuka umjesto veznika *pošto* rabiti veznički izraz *budući da* ili koji drugi uzročni veznik.⁶ Jezični priručnik *Coca-Cole HBC Hrvatska* autorica Hudeček i Mihaljević (2012: 126) svrstava veznik *pošto* također u skupinu vremenskih veznika, a koji je istoznačan s veznikom *nakon što*. Također su preporuke kako umjesto veznika *obzirom da, s obzirom da, obzirom na to da* treba upotrebljavati složeni veznik *s obzirom na to da* (Hudeček, Mihaljević, 2012: 127).

Svakako je iz navedenih jezičnih savjetnika razvidno kako se pojedini veznici i vezničke skupine danas nepravilno koriste pa čak i potpuno netočno rabe u pojedinim vrstama zavisno složenih rečenica. Najčešće se u savjetodavnoj literaturi upućuje na pogrešnu uporabu veznika *pošto* i

⁴ Usp.: „Pošto je rođeni Zagrepčanin, nije mu teško pisati o Zagrebu.“ (Dulčić, 1997: 324).

⁵ Usp.: „Budući da je rođeni Zagrepčanin, nije mu teško pisati o Zagrebu.“ (Dulčić, 1997: 324).

⁶ Usp.: „Kada je u pitanju izricanje uzroka radnje složenom rečenicom, riječ *pošto* valja zamijeniti s *budući da, zato što, stoga što, zbog toga što, jer*.“ (Ham, Mlikota, Baraban, Orlić, 2014: 114).

vezničkoga izraza *budući da* – prvi navedeni veznik vrlo se često pogrešno rabi u uzročnim rečenicama, a drugi bez uvažavanja potrebe inverznoga poretka surečenica u zavisno složenoj uzročnoj rečenici pri njegovoj uporabi.

4. Uzročna rečenica u zakonskim tekstovima zakonodavno-pravnog podstila hrvatskoga jezika

4.1. Korpus i ciljevi istraživanja

Korpus istraživanja u ovome je radu usmjeren zakonskim tekstovima. Analiza uzročnih rečeničnih ustrojstava obuhvatila je dvanaest zakonskih tekstova što smatramo reprezentativnim brojem na temelju kojega se može zaključiti o sintaktičkim obilježjima zakonodavno-pravnoga podstila administrativnoga funkcionalnoga stila kada je riječ o uzročnim rečeničnim ustrojstvima. Analiza nije provedena na ostalim žanrovima zakonodavno-pravnog podstila.

Cilj se istraživanja u radu odnosi na opisivanje uzročne rečenice u zakonskim tekstovima kako bi se utvrdile značajke zakonskih tekstova kao žanra zakonodavno-pravnog podstila, a koje se odnose na uporabu veznih sredstava te na uvrštavanje zavisne uzročne rečenice u glavnu na mjesto izrečene ili neizrečene suodnosne riječi u površinskom rečeničnom ustrojstvu.

S obzirom na to da je u jezikoslovnoj literaturi podosta neujednačenosti pri nazivu za riječ kojom se povezuju surečenice u složeno rečenično ustrojstvo, potrebno je prije same analize korpusa uputiti na uporabljeno nazivlje u ovom radu. Radoslav Katičić (2002: 264) naziv *vezne riječi* rabi kao hiperonim nazivima *veznik* i *veznički izraz* pri čemu oba hiponima podrazumijevaju i jednorječne i višerječne izraze. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* autora Silića i Pranjkovića (2005: 342 – 343) koristi naziv proizvedeni veznici.⁷ Isto tako, ostali su proizvedeni veznici, prema navedenim autorima, *uslijed toga što, zahvaljujući tome što, po tome što, na osnovi toga što, na temelju toga što, to prije što, tim prije što, to više što, tim više što* (Silić, Pranjković, 2005: 342–343).

⁷ Usp.: „Dodatna se pasivizacija tog tipa uzroka izriče proizvedenim veznicima *s obzirom na to što* i *s obzirom na to da*“ (Silić, Pranjković, 2005: 342).

Nazivlje koje prihvaća *Hrvatska gramatika* Barić i dr. (1995.) odnosi se na vezničke riječi uzročnih rečenica.⁸ Kada je riječ o nazivlju izraza *budući da*, Težak, Babić (1992: 230) u svojoj gramatici ne definiraju izraze *budući da*, *zato što*, *zbog toga što*, *s obzirom na to što* kao ih definiraju Barić i dr., već ih nazivaju *vezničkim skupovima* (Težak, Babić, 1992: 230). Razlikuje se također nazivlje veznika nezavisno složenih i zavisno složenih rečenica. Silić i Pranjković (2005: 320) razlikuju konjunktore⁹, kao veznike nezavisno složenih rečenica i subjunktore.¹⁰, kao veznike zavisno složenih rečenica. Razlika se tih dvaju pojmova očituje tako što veznici zavisno složenih rečenica, konjunktori, naprosto ne pripadaju niti jednoj od surečenica koju povezuju, dok su veznici zavisno složenih rečenica, subjunktori, sastavni dio zavisnih rečenica. Druga se razlika odnosi na njihov sastav, s tim u skladu veznici poput *i* ili *ali* imaju mogućnost povezivanja samo nezavisno složenih rečenica, s druge strane veznici poput *da* ili *ako* mogu povezivati samo zavisno složene rečenice (Silić, Pranjković, 2005: 320). „Konjunktori naime imaju općenitija i manje određena značenja (značenja sastavnosti, suprotnosti i rastavnosti), a subjunktori imaju konkretnija i određenija značenja (npr. značenje mjesta, vremena, načina, uzroka, posljedice, uvjeta, dopuštanja i sl.“ (Silić, Pranjković, 2005: 320).

Vezna se sredstva odnose kao određena vrsta hiperonima prema nazivu veznici. Konjunktori pripadaju veznicima nezavisno složenih rečenica, a subjunktori veznicima zavisno složenih rečenica. Upravo je ovakva hijerarhija u nazivlju promatrana i u daljnjemu radu, a na isti ju hijerarhijski način promatra i Željka Brlobaš u svome radu *Iz sintakse zavisnosloženih rečenica u najstarijim kajkavskim književnim Tekstovima: Uzročne rečenice* (2019.).

4.2. Analiza korpusa i rasprava

4.2.1. Veznik *jer*

U gramatikama se suvremenoga hrvatskoga jezika veznik *jer* navodi kao stilski najobičniji i najmanje obilježen.¹¹ Takvo povezivanje surečenica u složenu uzročnu rečenicu opravdava

⁸ Usp.: „Vezničke riječi uzročnih rečenica jesu uzročni veznici: *jer*, *što*, *kad(a)*, *kako* i veznički izraz *budući da*.“ (Barić i dr., 1995: 495).

⁹ Usp.: „U veznike nezavisnosloženih rečenica ili konjunktore idu riječi koje služe za povezivanje sastavnih (*i*, *pa*, *te*, *ni*, *niti*), suprotnih (*a*, *ali*, *nego*, *no*, *već*) i rastavnih rečenica (*ili*) te veći broj vezničkih izraza koji služe za povezivanje pojedinih tipova i podtipova sastavnih, suprotnih i rastavnih rečenica (...)“ (Silić, Pranjković, 2005: 251).

¹⁰ Usp.: „U veznike zavisnosloženih rečenica ili subjunktore idu riječi koje služe za povezivanje predikatnih, subjektnih, objektnih, priložnih i atributnih rečenica te proizvedeni veznici (veznički izrazi) koji imaju takve službe.“ (Silić, Pranjković, 2005: 251).

¹¹ Usp.: „Najobičniji i stilski najmanje obilježen jest veznik *jer*, koji ima općeužročno značenje“ (Silić, Pranjković, 2005: 324).

gramatikografsko polazište o najuobičajenijem vezniku uzročnih rečenica pa je uzročnost jasna i bez dodatnoga obilježavanja adverbim izrazom:

- (1) *Građanin, koji ne posjeduje ispravu o stečenoj školskoj spremi, a njezin duplikat se ne može izdati jer je arhiv odgojno-obrazovne organizacije uništen ili nestao, može zahtijevati od općinskog suda na čijem je području sjedište ili je bilo sjedište odgojno-obrazovne organizacije da u vanparničnom postupku rješenjem utvrdi da je stekao određenu školsku spremu.* (ZDSŠS)¹²

U korpusu je veznik *jer* potvrđen među češćim veznicima uzročnih rečenica, ali nije praćen zamjениčkim priložima *zato* i *stoga* koji u glavnoj surečenici stoje na mjestu adverbne oznake.¹³ Primjer (2) to i pokazuje:

- (2) *Promjene osobnog imena koje su hrvatskim državljanima odobrene po propisima drugih država, a kojim se više ne služe jer su stekli novo osobno ime, upisuju se u maticu rođenih bez provođenja postupka promjene osobnog imena.* (ZOI)

Kao što je ranije navedeno u poglavlju od veznicima koji su češće praćeni suodnosnom riječi, upravo je suodnosna riječ *zato* već uklopljena u rečenicu, uz veznik *što*, te se zbog toga navedena riječ ne čini kao suodnosna riječ, već kao dio veznika (Ham, 2017: 165), što je svakako razvidno iz primjera (3):

- (3) (...) *postupku neće biti nedopušteni samo zato jer su bili upotrijebljeni u medijaciji* (...) (ZMRS)

Iako takav stilski izrazito obilježen oblik nije zabilježen u zakonskim tekstovima, veznik se *jer* u pučkom i starinskom obliku javlja i kao proširen oblik *jere*, a koji je danas srastao s potpuno zastarjelim uzročnim veznikom *bo* (Barić i dr., 1995: 495). Kada je riječ o općeužročnom značenju veznik se *jer* vrlo lako može poistovjetiti s vezničkim izrazom *budući da*. Njihova je jedina razlika u redosljedu u kojem dolaze u rečenici. Veznički izraz *budući da* u rečenici dolazi u inverziji, za razliku od veznika *jer* koji svoju „običnost“ pronalazi i u redosljedu u rečenici (Silić, Pranjković, 2005: 342). Veznik *jer* svakako je najizrazitiji veznik uzročnih rečenica, a to dodatno potvrđuju i školske gramatike čiji je sadržaj usmjeren na dobne skupine čija razina znanja još nije toliko

¹² Značenje pokrata uporabljenih u ovom radu popisano je u poglavlju Izvori i pokrate.

¹³ Usp.: „Najčešće se pri takvu uvrštavanju daljnjom preoblikom uklanja uzročni zamjениčki prilog (*zato*, *stoga* ili koji drugi) i njegovo se značenje prenosi na uvrštenu zavisnu rečenicu i na njezin uzročni veznik *jer*:“ (Katičić, 2002: 264).

razvijena. *Hrvatska školska gramatika* autorica Hudeček i Mihaljević (2017: 161) upravo u svome opisu veznika uzročnih rečenica navodi *jer* kao prvi i najčešći veznik uzročnih rečenica.

Iz svega navedenoga razvidno je kako je veznik *jer* uistinu najobičniji i stilski najmanje obilježen veznik, a njegova je zastupljenost, upravo iz navedenog razloga, u tekstovima zakona nemala, a kada je stilski obilježen tada se, kao što je ranije navedeno, javlja u starinskom i pučkom obliku, a takav je starinski i pučki oblik, uz navedene oblike *jere* i *bo*, još i oblik *jerbo* (Barić i dr., 1995: 495).

4.2.2. Veznik *što*

Među općeužročnim se veznicama, osim veznika *jer*, u gramatikama suvremenoga hrvatskoga jezika navodi i veznik *što* (Silić, Pranjković, 2005: 342; Barić i dr. , 1995: 496). Uz taj se veznik mogu javiti i druge riječi koje, prema Siliću i Pranjkoviću (2005: 342), tvore tzv. proizvedene veznike: *kao što su zato što, stoga što, zbog toga što, iz (tog, jednostavnog) razloga što, uslijed toga što, zahvaljujući tome što, po tome što, na osnovi toga što, na temelju toga što, to prije što, tim prije što, to više što, tim više što, s obzirom na to što, s obzirom na to da* (Silić, Pranjković: 342).

U korpusu je zakonskih tekstova takav način povezivanja uzročnih rečenica potvrđen izrazima *zbog toga što* i *iz razloga što*:

- (4) *Nitko ne smije biti doveden u nepovoljniji položaj ili trpjeti štetne posljedice, uključujući biti tužan ili izložen drugim pravnim postupcima **zbog toga što** je u dobroj vjeri upozorio javnost na slučaj diskriminacije na temelju spola. (ZIDZRS)*
- (5) *Oporuka će se na zahtjev poništiti ako je oporučitelj bio natjeran prijetnjom ili silom da je napravi ili se odlučio napraviti je **zbog toga što** je bio prevaren (...)* (ZON)
- (6) *(...) bez obzira na činjenicu raskida ugovora o doživotnom uzdržavanju, nasljednica koja je ranije bila davateljica uzdržavanja, ne smatra se nedostojnom za nasljeđivanje, **iz razloga što** eventualno neispunjavanje odredba ugovora o uzdržavanju predstavlja (...)* (ZON)

Zamjenički prilog *zato* u rečenici služi kao priložna oznaka uzroka, a može se uz tu rečenicu također uvrstiti i druga rečenica koja izriče sadržaj toga zamjeničkoga priloga, stoga se kod takva

tipa uvrštavanja rečenica obilježava odnosnim prilogom *što* koji je u službi uzročnoga veznika (Katičić, 2002: 268). To potvrđuju i sljedeći primjer iz korpusa:

(7) (...) *ako je ovrha radi naplate novčane tražbine ostala bez uspjeha **zato što** se nisu našli predmeti ovrhe na kojima bi se ovrha mogla provesti ili **zato što** su nađeni samo takvi predmeti (...)* (OZ)

Možemo zaključiti da je i u navedenim primjerima iz korpusa (4 – 7) riječ o vezniku *što* uz koji su u površinsko rečenično ustrojstvo upisani zamjениčki prilozi *zbog toga što* i *zato* na mjesto adverbne oznake uzroka. Očito je sam veznik *što* u zakonskim tekstovima smatran manje eksplicitno uzročnim veznikom pa je zbog zahtijeva za jasnoćom, preciznošću i nedvosmislenosti zakonskih tekstova navedeno značenje potrebno dodatno odrediti zamjениčkim priložima koji pokazuju mjesto uvrštavanja uzročne rečenice. S druge strane, izrazi *stoga što*, *zbog toga što* i *iz razloga što* uz opći uzrok mogu, čak i znatno češće, označiti i tzv. uzrok razloga koji Silić i Pranjković (2005: 342) smatraju pasivnim tipom uzroka koji posljedicu ne izaziva izravno, nego pomaže njezinu pojavljivanju. Takav se tip uzroka potvrdio i u primjerima iz korpusa (4 – 7). Primjer se iz korpusa (7) odnosi na uvrštavanje priloga *zato* koji služi kao adverbna oznaka uzroka, a uz taj se prilog svakako može uvrstiti i druga rečenica koja govori o njegovu sadržaju, na način da se novonastala uvrštena rečenica obilježi odnosnim prilogom *što* kao uzročnim veznikom (Barić i dr., 1995: 496).

4.2.3. Rečenice s veznikom *kad(a)*

Sljedeći promatrani veznik *kad(a)* svakako pridaje prizvuk vremenskoga veznika jer se uzročno značenje može razviti i iz drugih vrsta značenja kao što su vremensko i načinsko rečenično značenje, stoga se osim veznika *kad(a)* u službi veznika uzročnih rečenica lako pronalaze i veznici poput *kako*, *dok* i *čim* (Silić, Pranjković, 2005: 343).

U korpusu je zakonskih tekstova ponekad teško izdvojiti uzročnost potaknutu veznikom *kad(a)*. Takav je veznik u korpusu tekstova zakona vrlo malo iskorišten, a da mu je prvenstveno značenje uzročnoga tipa. Primjer iz korpusa (8) potvrđuje kako se veznik *kad(a)* može javiti i u inverziji, i u uzročnom značenju:

(8) **Kad** se glavna rasprava održava pred vijećem, presudu donose predsjednik vijeća koji su sudjelovali na ročištu na kojemu je glavna rasprava zaključena. (ZPP)

Zavisna se rečenica u glavnu rečenicu uvrštava također kao adverbna, priložna oznaka, a može se kao takva obilježiti veznikom *kad(a)* koji osim svoga uzročnoga odnosa, jasno izriče i uključenost vremenskoga načina u uzročnomu (Barić i dr. , 1995: 497), a što je razvidno iz primjera (9 – 10). U primjeru iz korpusa (10) jasno je kako je veznik *kad(a)* u inverziji jer zavisna rečenica prethodi glavnoj rečenici.

- (9) *Mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi zbog pravnih zapreka prestaje **kad** prestanu postojati razlozi zbog kojih ostvarivanje roditeljske skrbi miruje.* (OZ)
- (10) ***Kad** se rješenje ne dostavlja u pisanom obliku, ono prema strankama ima učinak čim je objavljeno.* (OZ)

Hrvatske su gramatike suglasne kada govore o vezniku *kad(a)* koji uz svoj uzročan odnos, zaista odaje i naznake vremenskoga odnosa u zavisnoj rečenici u kojoj je upotrijebljen (Katičić, 2002: 271; Barić i dr. , 1995: 497; Silić, Pranjković, 2005: 343).

Iz svega navedenoga doista se izvodi zaključak kako je često potreban dodatan napor pri izuzimanju, iz korpusa zakonskih tekstova, rečenica s veznikom *kad(a)*, a da je njegovo prvotno značenje uzročno. Upravo je iz toga razloga česta i za takve rečenice svojstvena određena dvoznačnost jer je riječ o rečenicama koje se istovremeno mogu shvatiti i kao vremenske, ali i kao uzročne (Katičić, 2002: 272).

4.2.4. Rečenice s veznikom *kako*

Proučavajući korpus zakonskih tekstova, može se reći kako je veznik *kako* izuzetno rijedak u svome uzročnome značenju.

Kada se govori o vezniku *kako*, taj se veznik kao uzročni opisuje na vrlo sličan način kao i prethodni veznik, veznik *kad(a)*. Riječ je o vezniku koji prvotno označuje način, odnosno vrijeme, s jednom važnom razlikom koja se odnosi na njegovo antepozicijsko stanje (Silić, Pranjković, 2005: 343).

Često se kada se govori o vezniku *kako*, uz njega pojavljuje i zamjениčki prilog *tako*, čije je uzročno značenje tada pored načinskoga značenja i preneseno (Barić i dr., 1995: 497). Kada se uz taj prilog uvrsti zavisna uzročna rečenica, ona uz sebe dobiva vezničku riječ *kako* kojom se pored glavnoga, uzročnoga odnosa, vrlo lako izriče i načinski odnos. Nadalje se preoblikom može ukloniti navedeni zamjениčki prilog *tako*, te tada (...) „njegovo uzročno značenje s uključenim načinskim prelazi na

zavisnu rečenicu s njezinom vezničkom riječi *kako*“ (Katičić, 2002: 272), a upravo je takvo uklanjanje daljnjom preoblikom vidljivo u primjerima iz korpusa (11 – 12).

(11) *Međutim, kako sve osobe iz čl. 30. st. 1. ulaze u krug zaštićenih najmoprimaca zaključuje se da im, ex lege, pripadaju prava i obveze upravo zaštićenog najmoprimca.* (ZNS)

(12) (...) *iznos na koji glase dionice mora biti jednak najnižem iznosu na koji mogu, kako je to određeno Zakonom o trgovačkim društvima, glasiti dionice.* (ZOO)

Iz primjera je (11 – 12) kako se veznik *kako*, kao uzročni, vrlo rijetko koristi u korpusu zakonskih tekstova, iako je kao uzročni veznik izrazito zastupljen u svakodnevnomu govoru. Veznik *kako* Silić i Pranjković (2005: 343) uspoređuju s veznikom *kad(a)*, iz razloga što oba veznika imaju uz svoje uzročno, sekundarno značenje i ono primarno, a koje se odnosi na njegovo vremensko i načinsko značenje (Silić, Pranjković, 2005: 343).

4.2.5. Veznički izraz *budući da*

Veznički se izraz *budući da* ne razlikuje od prethodno promatranih veznika *jer* i *što* kada je riječ o značenju jer je i u vezničkom izrazu *budući da* sadržano i za njega svojstveno općeuzročno značenje. Razlika je razvidna jedino u tome što veznički izraz *budući da* dolazi ponajprije u inverziji, odnosno u slučaju kada zavisna rečenica dolazi prije glavne rečenice (Silić, Pranjković, 2005: 342). Rečenica se kao uzročna pri uvrštavanju u glavnu uz zamjeničke priloge *zato* i *stoga* obilježuje i vezničkim izrazom *budući da*. Hudeček i Mihaljević (2017: 162) također se slažu sa pristupom kako veznički izraz *budući da* dolazi isključivo kada zavisna rečenica prethodi glavnoj rečenici (Hudeček, Mihaljević, 2017: 162).

Takav je pristup vezničkome izrazu *budući da* razvidan i u primjerima iz korpusa (13 – 15):

(13) ***Budući da*** *donošenje podzakonskih propisa odnosno općih akata prema Zakonu o jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave predstavlja ovlast predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave, to nadležnost za donošenje ove odluke ovim zakonom ne može biti povjerena poglavarstvu.* (ZOG)

(14) ***Budući da*** *je svjedok oporuke bio nećak ostavitelja, odnosno srodnik ostavitelja u pobočnoj liniji drugog stupnja, to je oporuka pravno nevaljana.* (ZON)

(15) (...) odnosno sudionici koncentracije mogu Agenciji dostaviti i drugu dokumentaciju i podatke koje smatraju bitnim za ocjenu koncentracije, **budući da** je teret dokaza o postojanju pozitivnih učinaka koncentracije na sudionicima koncentracije. (ZŽTN

Katičić (2002: 273) i Barić i dr. (1995: 497) navode kako se, kao i u primjerima za veznike *jer i što*, uklanjanjem zamjениčkih priloga *zato, stoga* koje se vrši daljnjom preoblikom, uzročni odnos može iskazati još jedino vezničkim izrazom *budući da* (Katičić, 2002: 273; Barić i dr., 1995: 497), što je potvrđeno i primjerima iz korpusa zakonodavno-pravnog podstila.

Zaključno se može kazati kako je veznički izraz *budući da* među zastupljenijim vezničkim izrazima u korpusu zakonskih tekstova Republike Hrvatske. Upravo je razlog njegovoj zastupljenosti općezročno značenje koje dijeli s veznicima *jer i što*. Prepoznatljivost se vezničkoga izraza *budući da* odnosi na inverzni poredak rečenica, poredak u kojemu zavisna rečenica prethodi glavnoj rečenici, što je razvidno u primjerima iz korpusa (13 – 14) koji su promatrani u radu.

4.2.6. Rečenice s veznikom *pošto*

Rečenice s veznikom *pošto* svakako zauzimaju posebno mjesto u gramatikama i ostaloj jezikoslovnoj literaturi, iz razloga što je riječ o vezniku koji je izrazito stilski obilježen kada se rabi pri iskazivanju uzročnosti u hrvatskome jeziku. Silić i Pranjković (2005: 336), primjerice, uopće ne navode taj veznik među veznicima uzročne rečenice, već ga smatraju isključivo veznikom vremenskih rečenica, i to kao proizvedeni i neproizvedeni veznik pri izražavanju prethodnosti. Sanda Ham (2017: 165) dijeli mišljenje Silića i Pranjkovića kada govori o vezniku *pošto* koji se upotrebljava isključivo u vremenskim rečenicama (Ham, 2017: 165).

Ostali jezikoslovci ipak vezniku *pošto* pridaju mogućnost i iskazivanja uzročnosti. Radoslav Katičić (2002: 273) mišljenja je kako navedeni veznik danas najzastupljeniji u svakodnevnome, ležernijem govoru, što mu onemogućuje iskazivanje njegove pune izražajnosti. Isto tako kada je rečenica s veznikom *pošto* uporabljena uz nesvršeni glagol, samo tada može biti uzročna, u njezinoj uporabi sa svršenim glagolom može biti jedino vremenska rečenica (Katičić, 2002: 273; Barić i dr., 1995: 498).

U primjerima iz korpusa (16 – 18) razvidna je uporaba veznika *pošto* u uzročnom značenju:

- (16) (...) *jer ista ne osigurava jednakost stranaka u postupku **pošto** branitelj u svrhu pripreme obrane za razliku od državnog odvjetnika ne može tražiti obavijest od žrtve i oštećenika kaznenog djela.* (ZHBDR)
- (17) *Ovo stoga što pravo na slobodu i sigurnost nije apsolutno, ali je osnovna pretpostavka članka 5 u korist slobode, a ne njenog ograničenja, **pošto** je pravo na slobodu drugo po jačini pravo koje se štiti i Konvencijom, a od njega je jače samo pravo na život.* (PTPEU)
- (18) ***Pošto** više nisu dužnosnici, bilo je potrebno izmijeniti zakonski tekst kako bi se osigurala plaća kojom bi, ukoliko bi se postupilo po Zakonu o plaćama u javnim službama (...)* (ZZDVO)

Navedeni primjeri iz korpusa zakonskih tekstova također pokazuju kako se veznik *pošto* često bezrazložno upotrebljava pri izricanju uzročnosti, iako je njegovo prvotno značenje isključivo vremensko. Riječ je svakako o vezniku koji je najsporniji kada je riječ o vezniku uzročnih rečenica, a njegova je uporaba danas raširenija u iskazivanju uzročnosti, što nije njegova primarna svrha. Stoga, (...) „kada je u pitanju izricanje uzroka radnje složenom rečenicom, riječ *pošto* valja zamijeniti s *budući da, zato što, stoga što, zbog toga što i jer*“ (Ham, Mlikota, Baraban, Orlić, 2014: 114). Takva bi zamjena veznika *pošto* trebala biti iskazana i u primjerima iz korpusa (16 – 18).

Zaključno se može kazati da veznik *pošto* ni u administrativnom stilu, koji teži prije svega nedvosmislenosti u prenošenju značenja, ne bi trebalo upotrebljavati u ustrojstvima uzročnoga značenja.

5. Zaključak

Proučavanje zakonskih i pravnih tekstova nije pretjerano zastupljeno te im stoga jezikoslovci ne pridaju potreban opseg pri svome istraživanju. Početkom se oblikovanja hrvatskog pravnoga nazivlja uzima sredina 19. stoljeća, a u to vrijeme i hrvatski postaje službenim jezikom. Najstariji hrvatski zakonski spomenici pripadaju 13. stoljeću, iako pravna povijest Republike Hrvatske svoje početke vuče još iz 7. stoljeća. „Standardni je jezik višefunkcionalan. To znači da je njegova funkcija višestruka te da se u skladu s potrebama koje podmiruje raslojava na funkcionalne stilove“ (Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2005: 24).

Hrvatske gramatike ne opisuju na jednake načine uklapanje/uvršavanje uzročne rečenice u glavnu surečenicu. U radu je obrađeno šest gramatika hrvatskoga jezika koje na različite načine pristupaju postupku uklapanja/uvršavanja uzročne rečenice u glavnu, kao što na različite načine imenuju veznike te ih dijele u, za njih, prihvatljive vrste i vezničke skupine. Suodnosna riječ također nailazi na nejednako definiranje, stoga se njezina definicija razlikuje od gramatike do gramatike, kao i opisivanje koji su veznici češće praćeni suodnosnim riječima, a koji rjeđe. Glavni se dio rada odnosi na proučavanje uzročne rečenice u zakonskim tekstovima zakonodavno-pravnoga podstila hrvatskoga jezika. U radu su proučavani određeni veznici koji se u određenom rečeničnom kontekstu pridaju vrsti uzročnih veznika. Veznici, veznički izrazi i rečenice s određenim veznicima nisu jednako zastupljene u zakonskim tekstovima zakonodavno-pravnoga podstila. Veznik je *jer* stilski izrazito neobilježen i jednostavan te kao takav izrazito zastupljen u rečenicama zakonskih tekstova. Drugi je ovdje promatrani veznik, veznik *što*. Veznik se *što* često javlja u proizvedenim veznicima poput *zato što*, *stoga što*, *zbog toga što*, *iz (tog, jednostavnog) razloga što*, *uslijed toga što*, *zahvaljujući tome što*, *po tome što*, *na osnovi toga što*, *na temelju toga što*, *to prije što*, *tim prije što*, *to više što*, *tim više što*, *s obzirom na to što*, *s obzirom na to da*. „U službi veznika uzročnih rečenica dolaze i oni veznici koji primarno označuju način ili vrijeme, a to su veznici *kako*, *čim*, *dok* i *kad*“ (Silić, Pranjković, 1995: 343). Veznik je *kad*, kao uzročni, ne odveć zastupljen u promatranim zakonskim tekstovima, zakonodavno-pravnog podstila.

Veznički izraz *budući da* prepoznatljiv je po svojoj inverznosti i općeuzročnom značenju, stoga se rečenica kao uzročna pri uvrštavanju u glavnu uz zamjeničke priloge *zato* i *stoga* može obilježiti i vezničkim izrazom *budući da*, a u takvu uvrštavanju zavisna rečenica obično stoji ispred glavne (Barić i dr., 1995: 497).

Posljednji u ovome radu promatrani veznik *pošto* svakako je stilski izrazito obilježen, a (...) „u ekspresivnom stilu javlja se kao uzročni i veznik *gdje*“ (Barić i dr., 1995: 495–498). Riječ je svakako o vezniku čije primarno značenje nije uzročno, već isključivo vremensko, a kao takav je i opisan u gramatikama, (...) „stoga se pod posebnim stilskim uvjetima javljaju u hrvatskom književnom jeziku još uzročni veznici *jerbo*, *pošto*, *e*, *gdje*, *zašto* i *bo* te veznički izrazi, *zato što*, *zbog toga što*, *uslijed toga što*, *zahvaljujući tomu što* i sl.“ (Katičić, 2002: 264).

Zaključno se može reći kako je zakonodavno-pravni stil hrvatskoga jezika jezično prosječan. Izrazita stilski obilježenost veznih sredstava *jere*, *jera*, *jerbo*, *bo*, *e* itd. idu u prilog tomu kako je administrativni funkcionalni stil hrvatskoga jezika izrazito konvencionalan i normiran te ne prihvaća uporabu stilski obilježenih veznika i veznih sredstava.

6. Izvori i pokrate

OZ – Obiteljski zakon

PTPEU – Povelja o temeljnim pravima Europske unije

ZDSŠS – Zakon od dokazivanju stečene školske spreme

ZOG – Zakon o gradnji

ZOH – Zakon o hrani

ZHBDR – Zakon o hrvatskim braniteljima u Domovinskom ratu

ZIDZRS – Zakon o izmjenama i dopunama zakona o ravnopravnosti spolova

ZMRS – Zakon o mirnom rješavanju sporova

ZNS – Zakon o najmu stanova

ZON – Zakon o nasljeđivanju

ZOO – Zakon o obiteljskim odnosima

ZOI – Zakon o osobnom imenu

ZPP – Zakon o parničnom postupku

ZŽTN – Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja

ZZDVO – Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju

7. Literatura

Barić, Eugenija i dr. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

Brlobaš, Željka. 2019. Iz sintakse zavisnosloženih rečenica u najstarijim kajkavskim književnim tekstovima: uzročne rečenice. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 45/2, 365–382.

Dulčić, Mihovil (ur.). 1997. *Govorimo hrvatski: jezični savjet*. Zagreb: Hrvatski radio.

Frančić, Anđela; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2006. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Ham, Sanda. 2017. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Ham, Sanda; Mlikota, Jadranka; Baraban, Borko; Orlić, Alen. 2014. *Hrvatski jezični savjeti*. Zagreb: Školska knjiga.

Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2017. *Hrvatska školska gramatika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Katičić, Radoslav. 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus.

Komar, Mihaela; Glušac, Maja. 2020. Pleonazmi u administrativnom stilu hrvatskoga jezika, u: *Od norme do uporabe 2. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga 28. i 29. rujna 2018. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku* [ur. Glušac, Maja], Zagreb: Filozofski fakultet u Osijeku, Hrvatska sveučilišna naklada, 245–278.

Mihaljević, Milica. 2020. *Osobni podstil – nazivlje i razvoj u prvoj polovici 20. stoljeća, u: Od norme do uporabe 2. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga 28. i 29. rujna 2018. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku* [ur. Glušac, Maja]. Osijek, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska sveučilišna naklada, 11–52.

Milotić, Ivan; Peranić, Domagoj. 2015. *Nomotehnika: izrada općih akata (zakona, uredaba, pravilnika, statuta, poslovnika, odluka, naputaka, naredaba i dr.) s praktičnim primjerima*. Zagreb: PRiF plus.

Novak, Blaženka. 2010. *Iz funkcionalne stilistike hrvatskoga zakonodavstva*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Silić, Josip; Pranjković, Ivo. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.

Težak, Stjepko; Babić, Stjepan. 1992. *Gramatika hrvatskoga jezika – priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Školska knjiga: Zagreb.